

Jazyková příprava z pohledu studentů vojenské vysoké školy

V rámci výzkumné činnosti na katedře jazyků bývalé Vojenské akademie v Brně, která se zabývala optimalizací výuky anglického jazyka se zřetelem na vojenské prostředí, byli studenti osloveni formou dvou dotazníků. Cílem tohoto průzkumu, který proběhl v letním semestru roku 2004, bylo:

1. Zjistit a analyzovat současné názory studentů na výuku angličtiny pro vypracování nových metod a postupů, které by vedly k jejímu zefektivnění.
2. Vyhodnotit potřeby a zájmy dotazovaných vzhledem k přípravě pilotního e-learningového projektu pro potřeby AČR.
3. Zjistit jazykovou úroveň všech respondentů.

Protože dotazníky byly poměrně rozsáhlé, neuvádíme jejich kompletní analýzu a interpretaci. Zaměřily jsme se na zjištěná fakta, která by mohla zaujmout širší armádní veřejnost, a některá z nich jsme opatřily krátkým komentářem [*].

1. Názory studentů na výuku anglického jazyka

Pro zjištění názorů studentů na různé aspekty výuky anglického jazyka jsme použily dotazník, jehož vyplnění se zúčastnilo 100 studentů Fakulty vojenských technologií VA v Brně. Podrobná analýza tohoto dotazníku je součástí závěrečné zprávy vědeckého úkolu Optimalizace výuky anglického jazyka.

Postoj k výuce angličtiny

Nadpoloviční většina studentů (57 %) považuje angličtinu za středně oblíbený předmět. Co se týče pořadí důležitosti, řadí ji 52 % studentů k velmi důležitým a 41 % ke středně důležitým předmětům.

S postojem studentů k výuce angličtiny souvisí i jejich příprava na hodiny. 51 % studentů se věnuje přípravě na jedno zaměstnání angličtiny po dobu pěti až dvaceti minut. Je však alarmující, že 39 % studentů se přípravě nevěnuje vůbec, což značně snižuje efektivitu osvojování si anglického jazyka. Jedná se zejména o studenty šestého až desátého semestru, kteří nemají z angličtiny zápočet. U těchto studentů se často setkáváme s neochotou nejen na sobě pracovat, ale i účastnit se vyučování vůbec.

Na druhé straně však 90 % studentů (zejména nižších ročníků) projevilo ochotu studovat i mimo vyučovací hodiny - rádi by navštěvovali nepovinné odpolední kurzy, studovali v multimediální učebně a zúčastňovali se distančního studia.

Vstupní znalosti a problémy studentů na začátku studia

Největší procento studentů (42 %) bylo na střední škole hodnoceno známkou 2. Z dotazníku dále vyplynulo, že naprostá většina studentů přijatých na VA získala jisté znalosti ang-

ličitiny již na střední škole. V minulosti tomu tak vždy nebylo, a tak se učitelé občas potýkali s problémem nulových vstupních znalostí studentů.

Po přijetí na Vojenskou akademii jsou posluchači rozdělováni do studijních skupin podle své jazykové pokročilosti. Východiskem k jejich rozdělení jsou výsledky přijímacích testů. Z dotazníku vyplynulo, že 60 % studentů považuje své zařazení do studijní skupiny za odpovídající. Pokud v prvním ročníku vznikne důvod k přefazení studenta do jiné skupiny, řešíme tento problém individuálně.

Největší problémy, se kterými se studenti na začátku studia setkali, se týkaly dovednosti poslechu s porozuměním a slovní zásoby. Oba problémy spolu úzce souvisí – nedostatečná slovní zásoba může být jednou z překážek porozumění. Při poslechu student nemá dostatek času se hlouběji zamýšlet nad neznámými výrazy, jak mu to umožňuje například čtení s porozuměním. Příčinou potíží s poslechem může být i rozdíl v pozornosti, která je věnována poslechu s porozuměním na středních školách a na Vojenské akademii. Zatímco na středních školách není poslech s porozuměním u maturitní zkoušky testován, na VA je velmi významnou součástí jak zápočtových testů tak zkoušky podle normy NATO STANAG 6001.

Výukové materiály

Často diskutovanou otázkou je volba základního učebního materiálu. 47 % studentů považuje učebnici *True to Life* za vhodnou až optimální, 42 % studentů je s učebnicí nespokojeno. Nespokojení studenti však často nebyli schopni své výhrady vůči učebnici formulovat, přestože k tomu byli v dotazníku vyzváni. 85 % studentů je spokojeno s probíráním osmi lekcí za semestr a 79 % považuje odpovídající zápočtové testy za přiměřené.

Zvažování základních a doplňkových výukových materiálů patří mezi záležitosti, kterými se na katedře nepřetržitě zabýváme. V současné době, která přeje vzniku nových učebních řad s vojenskou tematikou, zkoušíme vhodnost použití některých lekcí 1. dílu učebnice *Campaign - English for the Military* (autoři Simon Mellor-Clark a Yvonne Baker de Altamirano, vyd. Macmillan, 2004). Na jejím vzniku se podílely i učitelky naší katedry, které části učebnice v praxi ověřovaly a svými připomínkami přispěly k jejímu úspěšnému dokončení.

První díl učebnice je určen pro začátečníky, a tudíž je jako hlavní učební materiál pro naše studenty nevhodný. Vkládáme však naději do dalších dílů, které by měly být v brzké době publikovány. Kombinace obecné a odborné angličtiny ve vojenském kontextu by mohla představovat řešení pro studenty, kteří dosáhli již na střední škole v angličtině středně pokročilé úrovně.

Nyní nabízíme těmto studentům v oblasti obecné angličtiny rozvíjení jazykových dovedností v rámci abstraktnějších témat (používáme např. učebnice *Taboos&Issues*, *Ideas&Issues*) a v oblasti vojenské angličtiny se soustředujeme na lexikální a funkční výrazové prostředky spojené s každodenním zaměstnáním studentů.

V současné době se někteří učitelé na katedře jazyků zaměřují na vytváření databanky dostupných výukových materiálů s vojenskou tematikou. Rovněž spolupracují s odbornými katedrami na specifikaci jejich požadavků ohledně jazykových potřeb budoucích odborníků.

Organizace výuky

Většinu studentů se jeví počet hodin v prvním až pátém semestru jako přiměřený (55 %) až nedostatečný (43 %). 63 % studentů považuje za nutné studovat angličtinu na VA po dobu

delší než pět semestrů. Počet studentů v jedné skupině by se měl podle názoru studentů pohybovat mezi pěti až deseti. Návrhy ohledně celkového zvýšení počtu hodin angličtiny a malého počtu studentů ve skupině se často objevovaly i ve slovním komentáři dotazníku.

Vybavení učeben považuje za dostatečné ta část studentů, kteří mají zaměstnání v učebnách vybavených sluchátky. Ostatní studenti volají zejména po základní audiovizuální technice nutné pro procvičování poslechu s porozuměním.

Nároky pedagogů vůči studentům se zdají být 74 % posluchačů přiměřené, 14 % studentů by dokonce přivítalo nároky vyšší. 25 studentů v komentáři vyjádřilo slovně svou spokojenost s přístupem učitelů. V připomínkách a návrzích k organizaci výuky studenti vyjádřili přání účastnit se zahraničních stáží, což je podle jejich zjištění v současné době víceméně nemožné. Ocenili by také možnost konverzace s rodilým mluvčím.

2. Potřeby a zájmy dotazovaných vzhledem k přípravě pilotního e-learningového projektu

Pro zjištění jazykových a odborných potřeb a zájmů jsme použily dotazník, jehož vyplnění se zúčastnilo 110 studentů Fakulty vojenských technologií VA v Brně. Úplná analýza je součástí projektu obranného výzkumu, který se zabývá jazykovou přípravou v rámci distančního vzdělávání.

Zájem o využití e-learningu

Pokud by existoval elektronický program zaměřený na výuku angličtiny pro vojenské zaměstnance a studenty, většina dotazovaných (95 %) by měla zájem ho využívat. Zajímavý je fakt, že více než 70 % studentů by tento program rádo používalo k rozšíření všeobecné slovní zásoby, gramatiky, odborné vojenské slovní zásoby a k poslechu. Polovina dotazovaných by se chtěla zdokonalit v mluvení a ve čtení technických materiálů a příruček. Nejmenší počet dotazovaných uváděl využití elektronického programu k učení se psaní (40 %).

Zkušenosti s používáním PC pro studium angličtiny

Téměř polovina dotazovaných se již zkusila učit angličtinu na počítači, z toho u 68 % šlo o zkušenosti vcelku dobré. Kladně hodnotili zejména možnost poslechu, učení se slovní zásobě, rychlého vyhledávání potřebné informace, kontroly správnosti vypracovaných úkolů, učení se gramatice, čtení článků, korekce výslovnosti, sledování audiovizuálních souborů a učení se zábavnými formami (např. hrou či sledováním videa). Záporně hodnotili stereotypnost některých úkolů, absenci nácviku produktivních dovedností (mluvení a psaní) a nízkou motivaci pro tento způsob studia.

Názory na důležitost jednotlivých jazykových dovedností z hlediska vojenské kariéry

Za nejdůležitější z hlediska vojenské kariéry považují dotazovaní schopnost mluvení (83 %), poslechu s porozuměním (74 %) a znalost všeobecné slovní zásoby (50 %). Méně než polovina respondentů pokládá za nejdůležitější pro svou profesi čtení s porozuměním, znalost technické angličtiny a znalost odborné vojenské slovní zásoby. Nejméně důležitou byla shledána dovednost psaní (24 %) a gramatika (15 %).

Preference jazykových témat

V oblasti tematické by se sice část respondentů (13 %) ráda věnovala osvojování angličtiny ve vojenském kontextu, ale větší část by dala přednost obecným tématům a situacím z každodenního života (30 %). Naprostá většina (57 %) by ráda studovala obojí – jak všeobecná, tak vojenská témata.

Zajímavé je, že nejvyšší zájem o vojenská témata se projevuje u 1. ročníků, kde značná část studentů má vcelku dobré základy obecné angličtiny ze středoškolského studia.

Ze *všeobecných* témat považovali dotazovaní za důležitá vědecko-technická témata (50 % respondentů), témata související se zaměstnáním (39 %), orientací ve městě a v terénu (32 %), popisem místa (30 %), telefonováním (27 %) a dovolenou a cestováním (14 %). Za méně důležité tematické okruhy byly považovány rodina, jídlo, vzdělávání, počasí, sport a nakupování.

Z vojenských témat byly za důležité považovány: základy vojenské angličtiny (64 %), zbraně a munice (35 %), radiokomunikace (35 %), rozkazy a pokyny /instrukce (33 %), vojenský brífink (28 %), bezpečnostní předpisy (25 %), udržení míru (23 %), struktura ozbrojených sil (22 %), letectví (20 %), vojenské psaní (20 %), vojenská cvičení (19 %) a mnohonárodní společné operace (17 %).

Další témata jako logistika, civilní obrana, lékařská terminologie, vojenská taktika a taktické činnosti byla shledána méně důležitými.

Je zřejmé, že pořadí těchto tematických preferencí může být ovlivněno studijním oborem respondentů.

Představy respondentů o praktickém využití jazyka

Z odpovědí dotazovaných vyplývá, že nejčastěji používají nebo budou používat angličtinu ke čtení manuálů (74 %), k neformální konverzaci (71 %), ke sledování televizních programů v anglickém jazyce (58 %), čtení knih v angličtině (45 %), k profesní diskusi (44 %), psaní zpráv a vzkazů (44 %), provádění zahraničních návštěv (41 %), poslechu rádia v angličtině (40 %) a čtení anglicky psaných novin (40 %). Méně než 40 % respondentů předpokládá využití angličtiny k psaní formálních dopisů, přípravě prezentací, udělování pokynů a instrukcí, přípravě vojenského brífinku a méně než 30 % ke zdůvodnění svého názoru, psaní zprávy či hlášení nebo při velení jednotce. Většinou nepředpokládají, že by angličtinu potřebovali k psaní neformálních dopisů, vyjednávání nebo předkládání požadavků.

Je zapotřebí vzít v úvahu fakt, že jde o studenty, kteří ještě nemají přesné informace o tom, kde a v jakých podmínkách budou pracovat po absolvování Vojenské akademie, a tudíž je pro ně mnohdy obtížné předvídat, v jakých situacích budou jako vojenští profesionálové angličtinu používat.

3. Zjištění jazykové úrovně všech účastníků průzkumu

V obou dotaznících byla zjišťována celková jazyková úroveň respondentů v angličtině na základě dosaženého stupně podle normy NATO STANAG 6001. Následující údaje byly získány vyhodnocením obou výše zmíněných dotazníků.

Téměř polovina dotazovaných splnila požadavky na dosažení úrovně 1 nebo 2 podle normy STANAG 6001. 25 % respondentů dosáhlo stupně 2 a přibližně 23 % získalo stupeň 1. Stupeň

3 byl zatím dosažen jen výjimečně. Nejlepší úroveň dosáhli dotazovaní doktorandi a studenti 3. ročníků (SLP 2 – 50 %) a nejméně úspěšní byli studenti 2. ročníků (SLP 2 – 0 %). Z hlediska jednotlivých jazykových dovedností bylo nejvíce dotazovaných úspěšných v dovednostech čtení, poslechu a mluvení, nejnižší úspěšnost vykazují v dovednosti psaní.

Závěr

Z průzkumu názoru studentů vyplynulo, že jsou s výukou angličtiny vcelku spokojeni. Rádi by se však intenzivně věnovali jejímu studiu po dobu delší než pět semestrů, jako je tomu na jiných evropských vysokých vojenských školách, kde je dotace hodin výuky cizího jazyka podstatně vyšší. Školní rok 2003/4 sice vrátil výuku angličtiny do šestého až desátého semestru studia, avšak bez formálního výstupu na konci jednotlivých semestrů, což se neprojevilo jako optimální řešení. Jelikož studium angličtiny není v těchto semestrech ukončeno zápočtem ani zkouškou, mnozí studenti dávají přednost jiným předmětům, ze kterých jsou povinni zápočty a zkoušky skládat. Častá neúčast studentů v hodinách (občas zaviněná i služebními povinnostmi) narušuje systematickou jazykovou přípravu.

Přáli bychom si společně s posluchači, aby mohli studovat anglický jazyk co nejvíce semestrů zakončených zápočtem nebo klasifikovaným zápočtem. Chceme studentům nabídnout kvalitní jazykovou přípravu s využitím nejvhodnějších aktuálních materiálů. Pro studenty, kteří přicházejí se středně pokročilou znalostí anglického jazyka, bude nutné vypracovat novou obsahovou náplň studia angličtiny. Její součástí by mělo být rozvíjení všech jazykových dovedností směrem k abstraktnějším polohám a postupné systematické začleňování autentických textů s obecnou a vojenskou tematikou v souladu s potřebami studentů.

K optimalizaci osvojování si anglického jazyka mimo pravidelnou výuku přispěje v blízké budoucnosti možnost rozvíjet své dovednosti samostatně podle vlastních potřeb studiem v moderně vybavené multimediální studovně, stejně jako možnost zapojit se do **pilotní fáze e-learningového projektu distančního studia**. Při vytváření projektu mohou jeho tvůrci přihlédnout k výsledkům těchto dotazníků, zejména pokud se jedná o představy, zájmy a preference vyjádřené v odpovědích respondentů tak, aby vytvořený program byl pro uživatele dostatečně atraktivní a přínosný.

Positivním zjištěním je skutečnost, že složení standardizované zkoušky podle normy NATO STANAG 6001 si studenti kladou za hlavní osobní cíl v jazykové přípravě. To dokazuje, že si posluchači plně uvědomují důležitost studia anglického jazyka pro práci vojenského profesionála. Pro zaměstnance katedry jazyků z toho vyplývá, že vedle řízení rozvoje jazykových dovedností studentů musí být toto pracoviště v kontaktu s Ústavem jazykové přípravy, který provádí testování podle normy STANAG 6001, aby vyučující mohli studenty včas informovat o všech podstatných změnách ve formátu zkoušky.

Je všeobecně známo, že úroveň jazykových dovedností výrazně klesá, pokud člověk není v pravidelném kontaktu s cizím jazykem. S touto skutečností koresponduje i zcela oprávněný požadavek na **obnovování platnosti jazykové zkoušky podle normy STANAG 6001 po pěti letech**. Osvojování angličtiny by proto nemělo skončit dnem vyřazení studentů z vojenské školy (Univerzity obrany), ale mělo by dále pokračovat některou z dalších forem studia, zaměřenou na prohlubování nebo alespoň na udržování stávající jazykové úrovně.

Poznámka:

[*] Oba dotazníky byly zadávány a vyhodnocovány na Fakultě vojenských technologií VA v Brně. Od 1. 9. 2004 je nástupnickou organizací VA Univerzita obrany.